

१

विद्यार्थीले सकेसम्म आफ्नै शब्दमा उत्तर दिनुपर्ने छ ।

१. तलको अनुच्छेदमा रेखाइकन गरिएका शब्दको अक्षर संरचना र अक्षर सदृश्या देखाउनुहोस् : (३)

सरोवरमा स्नानपछि श्चोभद्रले दमयन्तीलाई कालो धोती र दुकुलको ओडने दियो । मौजनपञ्चात् त्यो सार्थले निकै वेरसम्म त्यही सरोवरछेउ विश्राम गर्यो । विश्राम गर्दा धोडा र गाइगोरुहरूलाई समेत नुहाइदिएर चर्चन यताउति छोडियो ।

२. शुद्ध गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् : (३)

हाम्रो आवाजलाई पछ्याउदै साथीहरू ढाँडामा निस्किसकेपछि मैले भनें, छिटो हिँडन नसक्ने साथीचाहिँ दुई जना भरियाहरू सित विस्तारी आउनुहोस्, हामी तीन जना चाहिँ दुगुँदै पोखरा जान्छौं अनि खानाको व्यवस्था मिलाउँछौं । जस्तै अवस्थामा पनि र जस्ति रात परे पनि तपाईंहरू अवस्थ्य आइपुनुहोला ।

३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (२)

क. दिइएका अंशवाट एकओटा पारिभाषिक शब्द र एकओटा अनुकरणात्मक शब्द पहिचान गरी वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् : कार्यालयको बेरुजु रकम वढेपछि ऊ मानसिक अन्तर्छन्दमा फस्यो । त्यसपछि कार्यक्षमाट जुरुक उठेर सुटुक घरतिर लायो ।

ख. दिइएको अनुच्छेदवाट एउटा उखान र एउटा टुक्का पहिचान गरी तिनलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

गाउँमा एकाक्षिम महाविपत्ति पर्योग । यस्तो वेला पनि तमासा होन्ने र कानमा तेल हालेर वस्नेको कमी भएन । तीमध्ये केहीले भने आफ्नो गाँस काटेर भए पनि वचाए । यो कुरा एक कान दुई कान मैदान भै स्वैतर फैलियो । छिमेकी, इस्टमित्र स्वैको महयोगले एकले थुकी सुकी सयले थुकी नदी भने भै हुदै गयो । आफू भलो त जगत् भलो भन्ने भनाइलाई अन्ततः महयोगी मनले चरितार्थ गरेरे छ्याडे ।

४. तलको अनुच्छेदमा रेखाइकन गरिएका शब्दको शब्दवर्ग पहिचान गर्नुहोस् : (३)

जिन्दगीमा पिरवाहेक सुख कहाँ देख्न पाउँछु र । सहारा, सुरक्षा र माया गमाएकी मान्देको अनुहार कसरी उज्यालिन सक्छ र ? छोराङ्गारी साना छन् । आफै सौचन्त, यत्रो लामो जिन्दगी लिएर म कसरी वाच्चे ? यी विषय सौच्छ मलाई पट्यार लाग्छ । सुन्केंग हालै मैले भनें ।

५. तलको अनुच्छेदवाट दुईओटा तत्सम शब्द र दुईओटा आगान्तुक शब्द पहिचान गरी लेख्नुहोस् : (२)

ब्रह्मता होरे भै टप्पीका फाइल होदै हार्डिङ्कमा राख्नै गर्न थाल्यो एन्टिमाइस्म गोर्खे । आधारजनि पुन्यार्थपछि राक्षस जस्तो धिनलाग्दो देखिने भाइरस भेटियो । ती भाइरसले लगभग चार सय फाइलमा सहजमण गरेका थिए । थैर्प्रे फाइल मर्मत भए, मर्मत हुन नमक्कलाई एन्टिमाइस्म गोर्खेले डिलिट गर्ने सुकाव दियो ।

६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (३)

क. तलको अनुच्छेदवाट तीनओटा उपसर्ग व्युत्पन्न शब्द र तीनओटा प्रत्यय व्युत्पन्न शब्द पहिचान गरी तिनको निर्माण प्रक्रिया देखाउनुहोस् ।

ग्रामीण लोगको नुलनामा मर्हरिया मानिस विलासी हुन्छन् । मध्यै पर्वियम गर्न वाच्चे गाउँले जीवन कर्तव्यले भरिएको हुन्छ । यादा आचरण भएका उनीहरू स्वैमा सहभाव राख्छन् ।

ख. तलको अनुच्छेदवाट तीनओटा समस्त शब्द र तीनओटा द्वितीय शब्द पहिचान गरी समस्त शब्दको विग्रह र द्वितीय शब्दको दोहारिएको अंश देखाउनुहोस् :

कोमिडिका कारण बन्दावन्दीको समयमा घरवाहिर ननिस्कन निषेधाजा जारी गरे तापनि आआफ्ना सुरमा सहरवजारका ठिटाठिटी ओहोरदोहोर गरिरहेका देखिन्ये । विश्व नै रोगप्रस्त भएका वेला यसरी वेकाममा लुखुरलुखुर गरी गल्लीडुलुवा भई हिँडनु रामो होइन ।

७. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

क. ले, लाई, वाट, द्वारा, देखि, को, नो, मा विभक्ति लागेका भिन्न भिन्न कारकको प्रयोग गरी चार वाक्यमा कुनै घटनाको वर्णन गर्नुहोस् ।

ख. सामान्य आदरमा रूपान्तरण गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् :

तपाईं आज पनि कतै जानुहुन्छ कि ? अहिलेको समयमा यसरी वाहिरतिर धुम ननिस्कनुहोस् । धर्मित्रै वसेर व्यायाम गर्नुहोस् । वरु किताव पढनुहोस्, कथा लेख्नुहोस् ।

८. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

क. तल दिइएका वाक्यको वाच्य परिवर्तन गर्नुहोस् : यसपालि जाडो विदामा पोखरा धुम जान्छौं । पोखराको लेकसाइडको रिसोर्टमा वस्थाउँ । वेगानास र फेवातालमा डुड्गा पनि चढाउँ । तीन दिनको वसाइपछि आआफ्नो घर फर्कन्छौं ।

९. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

क. तलका चारओटा जटिल वाक्यलाई आठओटा सरल वाक्यमा विश्लेषण गर्नुहोस् :

युवा कामको खोजमा विदेश गए तर उनीहरूले सोचे जस्तो काम पाएनन् । जीवन सुधारका लागि धेरै प्रयास गरे तापनि समस्या जिउंका तिउं नै रह्यो । जब राप्टर्ले त्यो समस्या थाहा पायो तब युवालाई विदेशवाट फिकाई द्वारा जगारी बनायो । विदेश जानेको मद्दत्यामा उल्लेख्य कमी आयो अनि विदेश जानेको आकर्षण घट्यो ।

१०. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

ख. तलका वाक्यलाई अप्रत्यक्ष कथनमा परिवर्तन गर्नुहोस् :

छोराले भन्यो, “आमा, वहिनी कर्ति वर्षकी भई ?”

आमा, “तीन वर्षकी भई !”

छोरा, “अब उसलाई कहिले विद्यालय पठाउने ?”

आमा, “तिमीले वेलैमा सम्प्राप्ति, यसै वर्षदेखि पठाउने ।”

१०. दिइएको अनुच्छेद पढी अन्त्यमा सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (५ × १=५)

संसारको सृष्टि कहिले भयो ? कसरी भयो ? केवाट भयो ? सृष्टि हुनुभन्दा अधि के थियो ? आदि प्रश्न प्रायः सबै व्यक्तिका लागि जिज्ञासाका विषय हुन् । यसैले सृष्टिसम्बन्धी विभिन्न दृष्टिकोण प्रस्तुत हुनु स्वाभाविकै हो ।

सृष्टिसम्बन्धी प्रस्तुत भएका विभिन्न दृष्टिकोणमध्ये पूर्वीय बाइमयका वैदिक ग्रन्थ र आधुनिक भौतिक शास्त्रीको सृष्टिसम्बन्धी दृष्टिकोण निकै मिल्दोजुल्दो देखिन्छ । आधुनिक भौतिक शास्त्रीले ब्रह्माण्डको उत्पत्ति सर्वाधिक घनत्वको अवस्थामा रहेको कुनै विन्दुवाट भएको र त्यसको अन्त्य पनि त्यसै विन्दुमा हुन वताएका छन् । उनीहरूले सर्वाधिक

घनत्व भौतिक शक्तिय र त्यस भार ब गुरुत्व खार्दिए उत्सर्जन उत्सर्जन ब्रह्माण्डमा शास्त्रीय मिल्दांग सृष्टित्वसम्बन्धी तत्त्व पदार्थका व्यवहार भौतिक विन्दुस र उत्तर भनेको तुला निराकार फैलिए हुन्छ जीवन यसैले रूपमा ब्रह्माण्ड परिण वेदान्त देखिन प्रलय शास्त्रीय एकाकी यसमा लागि प्रश्न क. ख. ग. घ. ड.

११. विद्या सारांश सम्बन्ध आर्थिक छ । लागि ताने

घनत्वमा रहेको त्यस विन्दुलाई ब्ल्याकहोल भनेका छन्। भौतिक शास्त्री आइन्स्टाइनले ब्ल्याकहोलको अधिकतम गुरुत्व शक्तिका कारण त्यसभित्र छिरेको प्रकाशसमेत बाहिर ननिस्कने र त्यसले सबै चिज आफूमा समाहित गर्ने भएकाले त्यसको भार बढ्दै भन्ने धारणा राखेका थिए। पछि हकिङ्गे अधिक गुरुत्व शक्तिले गर्दा ब्ल्याकहोलभित्र हरेक चिज खुम्चिएर खार्डिएर रहेका हुने र अंक खुम्चिए जादा त्यसवाट विकिरण उत्पज्जन हुने र विस्तारै ब्ल्याकहोल नष्ट हुने बताए। रेडियसन उत्पज्जन नगदा चाहिँ महाविस्फोटन भएर त्यसवाट नयाँ ब्रह्माण्डको सृष्टि पनि हुन सक्ने विचार व्यक्त गरे। भौतिक शास्त्रीको यो मान्यता 'ऋग्वेद' को सृष्टिसम्बन्धी दृष्टिसंग मिल्दून्तुदो देखिन्छ। 'ऋग्वेद' मा

'सृष्टिपूर्व अन्यकारवाट ढाकिएको सघन अन्यकार थियो। त्यसभित्र आफ्नो शक्तिपञ्चवाट निर्मित एक अत्यन्त ऊर्जाशील तत्त्व थियो। यही तत्त्ववाट चारैतिर फैलिएको किरण नै पदार्थमा परिणत भई संसारको सृष्टि भयो' भनिएको छ। 'ऋग्वेद' मा भनिएको अन्यकारवाट ढाकिएको ऊर्जाशील तत्त्व भौतिक शास्त्रीले भनेको सर्वाधिक घनत्वको अवस्थामा रहेको विन्दुसंग मिल्दछ। 'ऋग्वेद' मा उल्लेख गरिएको यही गतिशील र ऊर्जाशील तत्त्वलाई वेदान्त दर्शनले निर्गुण, निराकार ब्रह्म भनेको छ। वेदान्त दर्शनमा माकुराले आफ्नो सानो शरीरवाट ठुलो जालो बुनेर पुनः आफूमा विलीन गर्न सके भैं निर्गुण, निराकार र ऊर्जापञ्चका रूपमा रहेको ब्रह्म नै चारैतिर फैलिएको किरणको माध्यमवाट जीवन जगत्रूपमा परिणत हुन्छ। प्रलयकालमा ब्रह्मले नै सङ्कुचनका माध्यमवाट सम्पूर्ण जीवन जगत्लाई पुनः आफूमै समाहित गर्दै भनिएको छ। यसैले वेदान्त दर्शनमा सृष्टि, स्थिति र प्रलयको कारकका रूपमा ब्रह्मलाई लिइएको छ। भौतिक शास्त्रीले पनि ब्ल्याकहोलमा रहेका ऊर्जाशील ब्लान्टम पुञ्जको विस्फोटन हुंदा ब्रह्माण्ड बन्ने र सङ्कुचन भएपछि पुनः ब्लान्टम पञ्जमा परिणत हुने बताएकाले भौतिकवादीले मानेको ब्लान्टम पुञ्ज र वेदान्त दर्शनले स्विकारेको ब्रह्म विच निकै समानता रहेको देखिन्छ। वेदान्त दर्शनमा जीवनजगत्को सृष्टि, स्थिति र प्रलयको एकीकृत व्याख्या गर्ने 'ब्रह्मसूत्र' रहे जस्तै भौतिक शास्त्री हकिङ्ग पनि ब्रह्माण्डको उत्पत्ति, संरचना र प्रलयको एकीकृत व्याख्या गर्ने सिद्धान्त बनाउने प्रयत्नमा थिए। उनी यसमा सफल हुन सकेन्। उनले उत्तरवर्ती अनुसन्धाताका लागि मार्गाचित्र भने कोरिदिएका छन्।

प्रश्नहरू

- आधुनिक भौतिक शास्त्रीले ब्रह्माण्डको सृष्टि कसरी भएको बताएका छन्?
- केलाई वेदमा सृष्टिको कारक मानिएको छ?
- ब्रह्म र ब्लान्टम पुञ्जका विच कस्तो समानता रहेको छ?
- वेदान्त दर्शनमा सृष्टि, स्थिति र प्रलयको एकीकृत व्याख्या कुन ग्रन्थले गरेको छ?
- आइन्स्टाइनले ब्ल्याकहोलसम्बन्धी कस्ता धारणा अगाडि सारेका छन्?

- दिइएको अनुच्छेद पढी मुख्य मुख्य चारओटा बुंदा टिपोट गरी सारांश लेख्नुहोस्:
- सहकारीको उपादेयता समाजका हरेक क्षेत्रमा उत्तिकै भए पनि आर्थिक समृद्धि र विकासमा यसको महत्त्व निकै विशिष्ट रहेको छ। विकासको मुख्य आधार आर्थिक समृद्धिमा सहकारीको भूमिका अपरिहार्य ठानेर नै संसारका अविकसित सबै

देशले सहकारीको स्थापना र सञ्चालन गरिरेहका छन्। धेरै देशले सहकारीका माध्यमवाट आर्थिक समृद्धि हासिल गरिसकेका छन्। संयुक्त राष्ट्र सङ्घले पनि सहकारीलाई आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक विकासको आधारस्तम स्वीकार गर्दै सबै देशलाई यसका माध्यमवाट आफ्नो देशको विकास गर्न सकिने भएकाले यसको अनुसरण गर्न सुझाव दिएको छ। (४)

- कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस्:
 - स्थानीय स्वास्थ्य केन्द्रले सर्वसाधारण जनतालाई कोरोना भाइरस विरुद्धको खोप लगाउन जारी गर्ने सार्वजनिक सूचनाको नमुना तयार पार्नुहोस्।
 - 'चण्डी एन्ड सन्स ट्रान्सपोर्ट कम्पनी' ले काठमाडौं स्थित 'नवीन वस्त्र भण्डार' लाई सामान बुझाई रु. ५०,०००/- भुक्तानी लिए बापत गरिदिएको भरपाईको नमुना तयार पार्नुहोस्।
- कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस्:
 - नेपालका कुनै एक कविको सम्मिति आयोजित कवि गोर्खीको विवरण समेतर १५० शब्दसम्मको प्रतिवेदन तयार पार्नुहोस्।
 - 'नेपालको कृषि प्रणालीमा सधारको आवश्यकता' शीर्षकमा १५० शब्दसम्मको टिप्पणी लेख्नुहोस्।
- कुनै एकको व्याख्या गर्नुहोस्:
 - हो, त्यो आउँछ
 - त्यो विहानको सूर्य भै उज्यालो छ्वै आउँछ।
 - नारी प्रेम र सङ्घर्षका प्रतिमूर्ति हुन्।

- कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस्:
 - तलको कवितांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस्:
 - मनेपूर्छ भने पनि पर पुगी मरौं नफुक्ने यो हिमालमा किन भुकी मरौं जति चढ्यो उति वाँकी हिमचुली शिखर नदेखेको कुरा हेँ द्यमीलाई रहर।
- अ. माथिको कवितांशमा नेपालीको कस्तो मानसिकताको चित्रण गरिएको छ?
 - आ. नेपालीले हिमचुलीबाट कस्तो प्रेरणा प्राप्त गरेका छन्। माथिको कवितांशका आधारमा व्याख्या गर्नुहोस्।
 - तलको निवन्धनांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस्। आजको युग प्रतिस्पर्धाको युग हो, एकाधिकारको होइन। हामीले राम्रा र उपयोगी वस्तुको उत्पादन गर्न सक्यै भने बजारको समस्या हुदैन। विश्वव्यापीकरणको आजको युगमा नेपाली संसारभर छारिएर रहेका छन्। विश्वको जुनसुकै कुनामा पुगे पनि नेपालीले आफ्नो मौलिकता र पहिचानलाई भुलेका छैनन्। उनीहरू उपलब्ध भएसम्म आफ्ना मौलिक वस्तुको उपभोग गर्न रुचाउँछन्। आज विश्वभर कृत्रिम र विषादीयुक्त खानपानका कारण अनेक रोग निर्मितिएका छन्। नेपाल जस्तो प्रकृतिको सुन्दर देशमा हामीले अगानिक तथा प्राकृतिक वस्तुको उत्पादन गर्न सक्यै भने हाम्रा उत्पादन संसारभर विक्ने छन्। त्यसैले प्रतिस्पर्धी थिपिदैमा आतिनु पर्दैन। बजारको विस्तारसँगै कुनै एउटा उद्योगका उत्पादनले मात्र सबैको माग र आवश्यकता पूरा गर्दैन। कुनै एक क्षेत्रमा स्थापित उद्योगले सबैको चाहना र आवश्यकताको परिपूर्ति सम्भव छैन।

- प्रश्नहरू
 - विश्वव्यापीकरणका फाइदा र वेफाइदा लेख्नुहोस्।
 - किन प्रतिस्पर्धी थिपिदैमा आतिनु पर्दैन भनिएको हो?

१६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :
क भौगोलिक अवस्था र सामाजिक परिवेशका दृष्टिले 'घनघस्याको उकालो काटदा' नियात्रा तपाईंलाई कस्तो लाग्यो, प्रतिक्रिया दिनुहोस् ।
१७. 'मातृत्व' कथाकी पात्र ममताले सुवोधलाई छोडेर वाँकी जीवन सन्तानसँग विताउन गरेको निर्णय तपाईंलाई कस्तो लाग्यो, आफ्नो विचार प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१८. कुनै एक प्रश्नको समीक्षात्मक उत्तर दिनुहोस् :
क 'एक चिह्नान' उपन्यासमा समाजको कस्तो अवस्थाको चित्रण गरिएको छ, वर्णन गर्नुहोस् ।
१९. स्टिफन विलियम हकिङ्गले मानवीय चेतनालाई नयां उचाइमा पुर्याउन गरेको योगदानको समीक्षा गर्नुहोस् ।
२०. कुनै एक शीर्षकमा कम्तीमा २५० शब्दसम्मको निवन्ध लेख्नुहोस् :
क. हाम्रा पाहुना पर्यटक
ख. वैज्ञानिक चमत्कार
ग. शान्ति, समृद्धि र विकास

२

विद्यार्थीले सकेसम्म आफै शब्दमा उत्तर दिनुपर्ने छ ।

१. तलको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दको अक्षर संरचना र अक्षर सहज्या देखाउनुहोस् :
नेपालको सविधानले स्थानीय तहलाई धेरै अधिकार प्रदान गरेकोले स्थानीय सरकारहरूले शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, सडक, वातावरण संरक्षण, उद्योग र रोजगारजस्ता थुप्रै विकास निर्माणका कार्यहरू गर्न सक्छन् ।
२. शुद्ध गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् :
गुभाजुसुभाजु यस्तै अरु कसैलाई देखाए पनि त हुन्छ नि तिनीहरू लाई देखायेको भए किफाईत पनि पर्यो । फिश पनि धेरै दिनु पर्दैनयो । मलाई त फिस दिनु पर्दछ । तिमीहरूलाई मुश्किल पर्ला ।
३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :
क. दिइएका अशबाट एकओटा परिभाषिक शब्द र एकओटा अनुकरणात्मक शब्द पहिचान गरी वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :
म घरबाट निस्कने बेलामा ऊ दुप्लुक आइपुर्यो । आवश्यक कामले स्थानीय प्रतिनिधि भेटन हिँडेको मलाई हतार थियो । ऊ भने एकछिन बसेर पढाइबारे छलफल गरौं न भन्दै थियो ।
- ख. दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा उखान र एउटा टुक्का पहिचान गरी तिनलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :
आफू सज्जामा पुरोपछि सरकार राम्री चलाउन नजान्ने नेताहरू नाच्न नजान्ने आँगन टेढो भने भै दोष अरुमाथि थुपार्छन् । जहिले पनि राजनीतिमा खुट्टा जमाउन खोज्ने नेताहरूका कारण हाम्रो देश कहिल्यै विकसित बन्न सकेन ।
४. तलको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दको शब्दवर्ग पहिचान गर्नुहोस् :
मनहरूमा कोलम्बस पनि वाँच्छ कि मान्छेको प्रयोगमा आउनुभन्दा पर वस्तुको अर्को ठुलो उपयोगिता छैन भने बदलेर समारभारिका कण्ठाहरू ।
५. तलको अनुच्छेदबाट दुईओटा तत्सम शब्द र दुईओटा आगन्तुक शब्द पहिचान गरी लेख्नुहोस् :
नेपालमा हवाई जहाज दुर्घटना बदनुको कारण भौगोलिक विकटता, पाइलटको लापर्वाही वा मंसिनरी पार्टपुर्जामा हुने खुगारी हाँ ? गर्भीर ब्रध्ययन हुनु आवश्यक छ ।

६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :
क. तलको अनुच्छेदबाट तीनओटा उपसर्ग व्युत्पन्न शब्द, तीनओटा प्रत्यय व्युत्पन्न शब्द पहिचान गरी लेख्नुहोस् :
जैविक विविधताले मानवीय शान्तिमा मात्र होइन, उसका सामाजिक गतिविधिमा पनि प्रशस्त प्रभाव पारेको छ । अपराध र घृणित दुष्कर्मप्रति प्रतिवद्ध कतिपय बेइमान सञ्चालकहरूले स्वदेशी सिपालु हातलाई भन्दा विदेशमा निर्मित वस्तुलाई वही प्रयोग गर्न थालेका छन् ।
७. तलको अनुच्छेदबाट तीन समस्त शब्द र तीन द्वित्व शब्द खोजी समस्त शब्दलाई विग्रह गर्नुहोस् र द्वित्व शब्दमा दोहोरिएको अंश छुट्ट्याउनुहोस् :
चारकोसे भाडीमा लाम्पुच्छे मात्र होइन चौपाया पनि प्रशस्त छन् । हिजोआज, हृष्टपुष्ट, कामचोर पनि भेटिन्छन् । तस्व छिटोछिटो भातसात कपाकप खाएर अरुसँग भैझगडा नगरी मरमसला बोकेर आफ्नै काममा लाम्नुपर्दछ ।
८. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :
क. ले, लाई, वाट, द्वारा, देखि, को, नो र मा विभक्ति लागेका भिन्न भिन्न कारकको प्रयोग भएका चारओटा वाक्यमा आफूले प्रत्यक्ष देखेको कुनै घटनाको वर्णन गर्नुहोस् ।
९. तलको अनुच्छेदका वाक्यहरूलाई पुलिङ्ग भए स्त्रीलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग भए पुलिङ्गमा परिवर्तन गरी वाक्यहाँचा समेत मिलाएर पुनर्लेखन गर्नुहोस् :
ऊ काठमाडौंबाट पोखरा गइछ । उसले वाटामा थुप्रै मान्छेहरू देखिछ । उसले आफूसै वसेको एक जना पुरुषलाई साथी बनाइछ । पुरुषले लैझिंगक अधिकारका विषयमा कुरा गरेछ ।
१०. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :
क. सामान्य वर्तमानकालमा चार वाक्यमा आफ्नी आमाको वर्णन गर्नुहोस् ।
११. तलको अनुच्छेदमा दिइएका वाक्यहरूलाई करण भए अकरण र अकरण भए करणमा परिवर्तन गर्नुहोस् :
उनीहरूले खेतको काम सकेका छन् । उनीहरूलाई कामको चटारो छैन । उनीहरू तनावमा छैनन् । उनीहरू आतिएका छैनन् ।
१२. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :
क. तलको वाक्यलाई एउटै वाक्यमा संश्लेषण गर्नुहोस् :
मेरो विद्यालय गाउँका सिरानमा छ । त्यहाँको वातावरण शान्त छ । त्यहाँ अनुशासनलाई प्राथमिकता दिइएको छ । त्यहाँ नियमित पढाइ हुन्छ ।
१३. तलका वाक्यको कथन (उक्ति) परिवर्तन गर्नुहोस् :
देशलाई समुन्नत बनाउने कुरामा सबैको एक मत भयो । उमेशलाई सभाले भन्यो "तिमी राम्रा उद्यमी हो, उद्योग गर ।" आफू शैक्षिक फाँटमा लाने चाहना रिजुले व्यक्त गरिन । "तिम्रो विचार राम्रो छ ।" सहभागीले रिजुलाई भने ।
१४. दिइएको अनुच्छेद पढी अन्त्यमा सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :
(५ × १ = ५)
नेपालको मेचीदेखि महाकालीसम्मको भू-भागमा अनेक उपत्यका पाइन्छन् । मध्य पश्चिमको सुर्खेत उपत्यका, दाढ र देउखुरी उपत्यका, पोखरा उपत्यका, चितवन, नवलपुर उपत्यका, काठमाडौं उपत्यका, सिन्धुली माडी उपत्यका र अरु नदी किनारका अनेक उपत्यका छन् । भूर्गभवेता विद्वानहरूको भनाइअनुसार यी उपत्यकामा पहिले जल भरिएको थियो र करिव अढाई लाख वर्ष पहिले यी उपत्यकावाट पानी निस्केर वाहिर गयो । सम्भवतः यी सबै उपत्यकाको पानी त्यसपछि

खुल्पा
जीवज
भएको
निर्वाह
मानव
युगको
वर्षीति
समयक
प्रश्नह
क. ने
भ.
ख. अ
व.
ग.
घ.
ड.
११. दिइए
सारां
शिरत
अनुप
उद्योग
प्रसार
यथा
देशव
कला
पत्रिक
पनि
आध
सम्भ
सेवा
ध्यान
देखिछ
एजेंस
आप
विक
नेपा
सुवि
पर्यो
आग
गन्त
पर्नि
आ
क. कु
क. आ
वि
ता
ख. त
ले
१२. कु
क. आ
वि
ता
ख. त
ले
१३. कु
क. त

खुल्मो होला। पानी बगेर गएपछि यहाँ जङ्गल भयो होला र जीवजन्तु पनि आफ्नो आहाराको खोजीमा यसतर्फ अग्रसर भएको हुनुपर्छ। त्यसपछि आदि मानव पनि आफ्नो जीवन निवाहका लागि यसतर्फ सिकार गर्ने पस्यो होला। पहिले मानवको जीवन यायावरीय भए पनि पछि केही स्थिर हुँदै गयो। आजभन्दा दश हजार वर्ष पहिलेसम्म मानव पुरानै पापाण युगको क्रममा थियो। तर इसापूर्व सात हजारदेखि पाँचहजार वर्षपर्ि आएर आफ्नो जीवन नवपापाण युगमा पुऱ्यायो। यस समयमा मानवले कृषिकर्म अपनाउन थाली सकेको थियो।

प्रश्नहरू:

क. नेपालका उपत्यकाहरूमा कति वर्ष पहिले जङ्गल उत्पन्न भएको थियो?

ख. आदि मानव यी उपत्यकामा पस्तुअधि यहाँ कस्तो वातावरण थियो?

ग. मानवले यायावरीय जीवन विताउनुको कारण के हो?

घ. माथिको अनुच्छेदका लागि उपयुक्त शीर्षक के हुन सक्छ?

ड. 'भूगर्भवेत्ता' र 'पापाण युग' को अर्थ के हो?

११. दिइएको अनुच्छेद पढी मुख्य मुख्य चारओटा चुंबा टिपोट गरी सारांश लेख्नुहोस्: (2+3=5)

शिरताजको रूपमा हिमरत्नले सजिएको राष्ट्र नेपाल आफ्नो अनुपम प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाका कारण पर्यटन उद्योगका लागि सशक्त भूमि बन्न सक्ने देखिन्छ। यद्यपि प्रचार प्रसार विना यस उद्योगको भविष्य अङ्गारोतिर धकेलिन सक्ने यथार्थलाई पनि नकार्न सकिन्न। तसर्थ पर्यटन प्रवर्धनका लागि देशका ऐतिहासिक, भौगोलिक, सांस्कृतिक एवम् विभिन्न नेपाली कला कौशल भक्तिउने खालका स्तरीय पोस्टर एवम् पत्र पत्रिका विश्वभर फैलाउन पर्दछ। यसका साथै पर्यटक स्वयम् पनि प्रचार प्रसारको सबल माघ्यम बन्न सक्ने यथार्थका आधारमा उनीहरूको सन्तुष्टि नै पर्यटन उद्योगको सफल सम्भावनाका लागि प्रथम भरोसा मान्न सकिन्छ। यसका लागि सेवा भावनाले प्रेरित हुँदै होटलहरूको शुल्कभन्दा सुविधालाई ध्यानमा राखेर गुणात्मक कार्य सञ्चालन गर्नु बाँझीय देखिन्छ। त्यसै गरी निजी क्षेत्रमा सञ्चालित नेपालका ट्राभेल एजेन्सी र ट्रेकिङ व्यवसायीहरूले पनि स्वस्थ प्रतिस्पर्धाका साथ आफ्नो उद्यमशीलता बढाउनु पन्ने देखिन्छ। यसका साथै पर्यटन विकासमा यातायातको भूमिका पनि निकै महत्वपूर्ण मानिन्छ। नेपाल भूपरिवेष्ठि यसको अन्तरालमा भएकोले यो देश जल यातायातको आयोजना गर्दै आएको छ। यही तथ्यलाई हृदयइशाम गरी हामीले सुविधावाट बज्ज्वत छ। यही तथ्यलाई हृदयइशाम गरी हामीले पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि वर्तमान मानव जीवनको महत्वपूर्ण आधार यातायातको प्रवन्ध सुव्यवस्थित र सझागठित रूपवाट गर्नु अनिवार्य हुन्छ। यिनै कुरालाई साकाररूप दिन नेपालले पनि केही समयका अन्तरालमा 'नेपाल भ्रमण वर्ष' को आयोजना गर्दै आएको छ।

१२. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस्: (4)

क. आफ्नो जिल्लावाट पठनपाठनका लागि काठमाडौं आएका विद्यार्थीहरूको 'वनभोज' कार्यक्रमका लागि आयोजकका तर्फवाट निकालिने एउटा सूचनाको नमुना तयार पार्नुहोस्।

ख. तपाईंको टोल सुधार समितिमा भएको बैठकका निर्णयहरू लेख्नुहोस्।

१३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस्: (5)

क. तपाईंको विद्यालयमा आयोजित कुनै खेलकद कार्यक्रमलाई समेटी १५० शब्दसम्मको प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस्।

ख. 'नेपालमा इन्धनको समस्या' जीर्षकमा १५० शब्दसम्मको टिप्पणी लेख्नुहोस्। (4)

१४. कुनै एकको व्याख्या गर्नुहोस्:

क. यो हिउँ मेरो थियो, मेरो मुटुको थियो र हिमाली हार्दिकता बोकेको र चम्किलो थियो।

ख. टाकुरामा कुहाराको ढौडाढौडी होला
लेकदेखि इन्द्रीले बनदेसी ढोला
भेडा चर्लान् निगालाको टुप्पा, हिलाएर
चम्पी चर्लान् चमरको भुपा भुलाएर। (4)

१५. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस्:

क. दिइएको प्रवन्धांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस्। नेपालको आर्थिक विकासमा सहकारीले तुलो योगदान दिन सक्ने कुरा केही वर्षभित्र यसले गरेका विभिन्न कार्यवाट याहा पाउन सकिन्छ। यसले समाजका सबै क्षेत्रमा सहकारीको आवश्यकता सर्वैतरवाट महसुस गरिएको छ। सहकारी विभागको वि.स. सर्वैतरवाट महसुस गरिएको छ। नेपालमा २९,८८६ सहकारी २०७३ को तथ्याइकअनुसार नेपालमा २९,८८६ सहकारी सञ्चालन भए पनि अहिलेसम्म सबै क्षेत्रमा सहकारीलाई सञ्चालन हुन सकेको छैन। सबैजसो क्षेत्रमा सहकारीलाई सञ्चालन हुन सकेको छैन। प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गरिएको खण्डमा नेपाल धेरै कुरामा स्वावलम्बी हुन सक्ने देखिन्छ।

प्रश्नहरू

अ. नेपाललाई कसरी आत्मनिर्भर बनाउन सकिन्छ?

आ. नेपालका धरेलु उत्पादनलाई व्यवस्थापन गरी बजारीकरण गर्न कस्ता उपाय अबलम्बन गर्नुपर्ना?

ख. दिइएको कथांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस्। अक्षता हेरे भैं पत्रिकाका फाइल हेर्दै हार्डिस्कमा राख्दै गर्न थाल्यो एन्टि भाइरस गोर्खे। आधाजित पुऱ्याएपछि राख्स जस्तो धिन लाग्दो देखिने भाइरस भेट्यो। भोलावाट खरानी निकाल्यो। मन्त्र फुकेर रेखा हाल्यो। त्यस भाइरसलाई उठाएर खरानीको धेरामित्र थेचाय्यो। फेरि स्वयान गर्न थाल्यो। स्वयानिङ गर्न थालेपछि केही भाइरस भारेर कुना कुनामा पस्दा रहेहन्। करिव एक लाख फाइल स्वयान गरेपछि पाँच थरीका भाइरस भेट्यो। ती भाइरसले लगभग चार सय फाइलमा भाइरस भेट्यो। युप्रै फाइल मर्मत भए, मर्मत हुन सङ्कमण गरेका थिए। युप्रै फाइल मर्मत भए, मर्मत हुन तसकेकालाई एन्टि भाइरस गोर्खेले डिलिट गर्न सुझाव दियो। पेशलाले 'ओके' लेखेका ठाउंमा माउसको चुच्चो लगेर थियो। भाइरसले विगारेका र मर्मत हुन नसकेका फाइल जाति स्वातै उडायो।

प्रश्नहरू

अ. 'भाइरसलाई उठाएर खरानीको धेरामित्र थेचाय्यो' भन्नुको तात्पर्य के हो?

आ. गोर्खेले कम्प्युटरलाई भाइरसमुक्त बनाउनका लागि गरेका क्रियाकलाप के के हुन्?

१६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस्:

क. तपाईंलाई छिरिडसंगको बार्ताका आधारमा तयार पारिएको जीवन मार्ग कस्तो लायो, तर्कसहित आफ्नो विचार लेख्नुहोस्।

ख. दमयन्तीले आफ्नो जीवनमा आइपरेका समस्याको समाधानका लागि कुन कुन उत्तर अबलम्बन गरेकी छन्? आफ्नो प्रतिक्रिया लेख्नुहोस्।

१७. कुनै एक प्रश्नको समीक्षात्मक उत्तर दिनुहोस्:

क. 'जननी स्वर्गभन्दा पनि महान् हुन्छन्' यस भनाइलाई 'मातृत्व' कथाका आधारमा पुष्टि गर्नुहोस्। (5)

- ख. हकिडले मानवीय चेतनालाई नयाँ उचाइमा पुन्याउन गरेका योगदानको समीक्षा गर्नुहोस्।
१८. कुनै एक शीर्षकमा कम्तीमा २५० शब्दसम्मको निवन्ध लेख्नुहोस् : (८)
- क. मेरा सुनौला सपना
ख. पुवावर्गमा राष्ट्रनिर्माणको दायित्व
ग. स्वच्छ बातावरण: स्वस्थ जीवन

३

विद्यार्थीले सकेसम्म आफै शब्दमा उत्तर दिनुपर्ने छ।

१. तलको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दको अक्षर संरचना र अक्षर सङ्ख्या देखाउनुहोस् : (३)
समाजमा वस्ते भएकाले मानिसलाई सामाजिक प्राणी भनिएको हो। समाजमा भाषा, संस्कृति, विचार, जातजाति तथा धर्म फरक भएका मानिस वस्ते हुनाले हामीले स्वच्छ र मर्यादित व्यवहार गर्नुपर्छ।
२. शुद्ध गरी पुर्नर्लेखन गर्नुहोस् : (३)
वीचरो बुढो जहान बच्चा कोहि नभएको यस्तो भए पनि खानै पर्ने बुढो एक दिन फ्रेटकेको भिरवाट माथी देखि नै खशेर तल दुड्गामा बजेछ।
३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (२)
क. दिइएका अंशावाट एकओटा पारिभाषिक शब्द र एकओटा अनुकरणात्मक शब्द पहिचान गरी वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस्। नेपाल वाडमय अत्यन्त समृद्ध वाडमय हो। यो कुरा टहटह जुन लागि रहेको रातमा नेपाली साहित्य वारै जानकारी लिन खोज्दा गुरुले मलाई वताउनु भएको हो।
४. दिइएको अनुच्छेदवाट एउटा उखान र एउटा टुक्का पहिचान गरी तिनलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् : (३)
आजभोली हाम्रा सञ्चाल माध्यमहरूमा सामाजिक वेथिति र विसङ्घगतिका सूचनाहरू छ्याप्छ्याप्ति छन्। दैलो हरयो वाटो देख्यो भने भैं गल्ती गरेपछि मात्र होसमा आउने प्रवृत्तिका कारण आफ्नो जीवनलाई सङ्कटमा पार्नेहरूको धैंटामा धाम लागेपछि मात्र यस्ता वेथितिको अन्त्य होला नव त हाम्रा सञ्चार माध्यममा यस्तै कुरा मात्र पाइने छन्।
५. तलको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दको शब्दवर्ग पहिचान गर्नुहोस् : (३)
हरि आफ्नो कोठाको टेवलमाथि किताब राखेर फटाफट माथि गयो अनि बुवाआमासंग परामर्श लिई आफ्नो काममा नै व्यस्त हुन थाल्यो। व्यस्तता नै उसको परिचय हो।
६. तलको अनुच्छेदवाट दुईओटा तत्सम शब्द र दुईओटा आगान्तुक शब्द पहिचान गरी लेख्नुहोस् : (२)
कम्प्युटर एक इलेक्ट्रोनिक यन्त्र हो जसले अत्यन्तै उच्च वेगमा प्रयोगमा कर्ताले दिएको निर्देशन अनुसार कार्य सम्पादन गरी नातजा प्रस्तुत गर्न र डाटा भण्डारण गर्न सक्छ।
७. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (३)
क. तलको अनुच्छेदवाट तीनओटा उपसर्ग व्युत्पन्न र तीनओटा पृथ्य व्युत्पन्न शब्द पहिचान गरी लेख्नुहोस्। जनताको मत पाएर संसदमा उपस्थित राजनीतिक दलहरूले लड्न र भिड्न नगारी यतिथेर आफ्नो कर्तव्यलाई नमूली बदनाम हुनवाट जोगिई सर्वधान निर्माणमा केन्द्रित हुनु आवश्यक छ।

८. तलको अनुच्छेदवाट तीन समस्त शब्द र तीन द्वित्व शब्द खोजी समस्त शब्दलाई विग्रह गर्नुहोस् र द्वित्व शब्दमा दोहोरिएको अंश छुट्याउनुहोस् :
- स्वार्थलिपि मानसिकता भएका र हरवखत सुखप्राप्तिका मात्र कुरा गर्ने अनि छिनछिनमा कुरा बदल्ने तथाकथित बुद्धिजीवी भनाउंदा यी दुईजिवे ठुल्वाइले अत्तोपत्तो वेगरकै गफगाफम छरछिमेकीलोई भुत्याएका छन्।
९. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)
- क. ले, लाई, वाट, द्वारा, नो, मा र देखि विभक्ति लागेका भिन्न भिन्न कारकको प्रयोग भएका चारओटा वाक्यमा आफ्नो आमाको वर्णन गर्नुहोस्।
१०. वाक्य ढाँचा सहित एकवचनलाई वहुवचनमा परिवर्तन गर्नुहोस् : ऊ कक्षा ११ मा पढ्छ। म उसको साथी हुँ। ऊ गाउँमा जन्मेको हो। म सहरमा जन्मेको हुँ।
११. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)
- क. अज्ञात भूतकालको प्रयोग गरेर चारओटा वाक्यमा आफ्नो साथीको परीक्षाफलको वारेमा वर्णन गर्नुहोस्।
१२. तल दिइएका वाक्यहरूलाई वाच्य परिवर्तन गरी लेख्नुहोस् : के तपाईं गाउँमा वस्नुभएको छ ? गाउँमा वस्नेहरू धेरै मिहिनेत गर्दछन्। किसानले गाउँमा धान र गहुँ फलाएका छन्। म त गाउँमै रमाउँचु।
१३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)
- क. तलका सरल वाक्यहरूवाट चारओटा जटिल वाक्य वनाउनुहोस् :
- तिमी भेरो घरमा आउँछौ। म तिमीलाई स्वागत गर्दू। मेरो विद्यालय विदा हुनेछ। हामी पोखरातिर धुम्न जाओला। तिमी सौराहा पनि जान चाहन्छौ। म त्यता जान भ्याउदिनै। हामी थोरै दिन मात्र धुम्नेछौ। हामी त्यस भ्रसणलाई सधैं स्मृतिमा सजाउनेछौ।
१४. तल दिइएको अनुच्छेदका प्रत्यक्ष कथनमा रहेका वाक्यलाई अप्रत्यक्ष कथनमा लेजाउनुहोस् :
- मैले शिक्षकसंग सोधें, “परीक्षामा राम्रो अड्क ल्याउन के गर्नुपर्छ?” शिक्षकले भन्नुभयो, “मिहिनेत गरी पदनुपर्छ!” मैले फेरि शिक्षकलाई “गाउँमा विकास गर्न के गर्नुपर्छ” भनें। शिक्षकले “सबै मिलेर आफ्नो गाउँलाई माया गरे विकास हुन्छ” भन्नुभयो।
१५. दिइएको अनुच्छेद पढी अन्त्यमा सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (५ × १=५)
- भारत र तिवतसंग नेपालको व्यावसायिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र धार्मिक सम्बन्ध हजारौं वर्ष अगिदेखि चल्दै आएको हो। बुद्धकै समयदेखि व्यापारीहरूका जमात नेपाल भारत आवत जावत गरेका प्रमाण बौद्ध साहित्य र कौटिल्यको अर्थशास्त्रले दिएका छन्। विभिन्न देशका जनताको आवागमनले भाषिक माध्यमको विस्तार हुदै गयो। बुद्ध कालतिरै संस्कृत र त्यसका अपभ्रंश पाली, बज्ञी, माराधी आदि सम्पर्क भाषाले नेपाल र भारतलाई जोड्न थालेका थिए। अहिलेका नेपाली, हिन्दी, कुमाउनी, गढवाली, अब्धी, भोजपुरी, मैथिली, बडगाली आदि भाषा संस्कृतवाटै बनेका हुन्। संस्कृत मूलका हुनाले यी भाषा एक अर्का समूहले चाँडै सिकेर परस्पर विचारको आदान प्रदान गर्न सक्छन्। नेपाली भाषाको पुल्यौली खोज्दै जाँदा कर्णाली प्रदेशमा तिन हजार वर्षदेखि विकसित हुदै आएको खस भाषासम्म पुगिन्छ। जुन भाषा विभिन्न जाति, जनजातिको सामञ्जस्यवाट दसौं शताब्दी तिर विकासको विशिष्ट चरणमा

शब्द खोजे
दोहोराएके
तका मात्र
वुद्जीवी
गफगाफमा
(४)
गेका भिन्न
मा आफ्ने
गर्नुहोस्
उ गाउँमा
(४)
मा आफ्ने
होस् :
स्नेहरू धै
एका छन्।
(४)
वनाउनुहोस्
गर्छु। मेरो
लिला। तिमी
देन। हामी
धै स्मृतिमा
वाक्यलाई
ल्याउन के
पर्छ।" मैले
अर्थ" भनें।
कास हुन्छ"
नको उत्तर
(५ × १=५)
सामाजिक
लाई आएको
गाल भारत
कौटिल्यको
वावागमनले
संस्कृत र
का भाषाले
का नेपाली,
वडागाली
हुनाले यी
को आदान
योज्नै जाँदा
आएको खस
जनजातिको
स्तर चरणमा

पुर्यो। त्यस बेलादेखि जुम्लाको सिंजा राज्य विस्तारित हुदै केदारदेखि काठमाडौंसम्म फैलिने क्रममा खस भाषाले पनि त्यसरी विस्तारित भएका क्षेत्रका अनेक जात जातिका विचमा फैलिने अवसर पनि भेटायो र समय समयमा राजकीय भाषाको रूप पनि लियो। त्यसै भाषामा ग्रन्थ, अभिलेख लेखिए गए। मुसलमानी आक्रमणवाट वज्ञे क्रममा भारतका मैदानी भागवाट शरणार्थीका रूपमा हिन्दु लगायतका विभिन्न संस्कृतिका जातिहरूको दुलो सझाया कुमाउँ गढबाल र पश्चिमी पहाडितर प्रवेश गयो। त्यहाँ अटाउन नसके पछि तिनीहरू अफ पूर्वितर फैलिने क्रममा वागमती, कोसी, मेची हुदै आसाम, बर्मासम्म पनि पुरो। त्यस अभियानले सिंजाको खस भाषालाई सिङ्गो नेपाल र त्यसभन्दा पूर्वका पहाडी प्रदेशको समेत सम्पर्क भाषा बन्ने अवसर प्रदान गयो।

प्रश्नहरू:

- क. नेपाली भाषाको विकास कसरी भएको हो ?
 ख. नेपाली भाषाको पूऱ्याली खौज्नै जाँदा कहोसम्म पुगिन्छ ?
 ग. नेपाली भाषाले कसरी राजकीय भाषाको रूप लियो ?
 घ. नेपाली भाषा सम्पर्क भाषा हुनाका कारण के के हुन ?
 ङ. भाषिक माध्यम र सम्पर्क भाषा पदावलीको अर्थ लेख्नुहोस्।
 ११. दिइएको अनुच्छेद पढी मुख्य मुख्य चारओटा बुद्धि टिपोट गरी सारांश लेख्नुहोस् : (२+३=५)
- नेपाली राष्ट्रियता कुनै एउटा जाति विशेष, कुनै शक्तिशाली राजा वा लोकप्रिय नेताको बलले स्थापित र विकसित भएको होइन। हाम्रो भूमिले प्रचुर प्राकृतिक सम्पदा, जैविक विविधता, समशीलोष्ण जलवायु र पूर्वी गोलार्द्धको मध्य विन्दुका कारण भौगोलिक विविधता जस्ता विशेषता बोकेको छ। भौगोलिक सम्पदन्दा अलो गजर सगरमाथाको शिर ठाडो पारेर सानदार ढाङ्गले उभएको छ। हाम्रो पूर्वितर मझगोल संसार छ हेनैस्-घुच्छो नाके गोरो ससार, नैऋत्य र आग्नेयमा श्याम वर्णको नियम जगत्। दक्षिणितर हेनैस्-द्रविड मूमि। एउटै सानो देशमा चारै प्रजातिको बहुडगी, सदावहार प्रदर्शनी देखाउँदै हामी। माघको जाडोमा आउनु हुन्छ भने न्यानो लुम्बिनी र जनकपुर आदिमा स्वागत गर्छौ। गर्मीमा पालु हुन्छ भने माघापुच्छे र सगरमाथाको शीतल काखमा सेवा गर्छौ। अरु जुनसुकै मौसममा आउनुहोस्, महाभारत र चुरेका वस्ती र नगरहरूमा सर्वत्र स्वागत छ।

१२. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : (४)
- क. तपाईंका गाउँधरमा वर्षा याममा वाढीवाट हुन सबै क्षतिलाई रोक्नका लागि कुनै पहल नहुन्दा त्यसवाट पैदा हुने समस्यातर्फ सम्बन्धित पक्षको ध्यानकर्षण गराउनका निम्नि स्थानीय पत्रिकाका सम्पादकलाई चिठ्ठी लेख्नुहोस्।
 ख. कुनै संस्थामा आवश्यक परेको पदको लागि व्यक्तिगत विवरण तयार पार्नुहोस्।

१३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : (५)
- क. श्री युवा जागरण क्लब, चौताराद्वारा आयोजित रक्तदानका कार्यक्रमका सबै विवरण समेटी १५० शब्दसम्मको एउटा प्रतिवेदन तयार पार्नुहोस्।
 ख. 'शैक्षिक जनशक्तिको विदेश पलायन' शीर्षकमा १५० शब्दसम्मको टिप्पणी लेख्नुहोस्।

१४. कुनै एकको व्याख्या गर्नुहोस् : (४)
- क. नीरस जिन्दगीलाई रसाउन मायाको सङ्गलो नदी चाहिन्छ। छहरीदार ओत चाहिन्छ। जिन्दगी हाँसो रोदन, दुख पीडा,

कथा व्यायाले भरिएको सामूहिक भेल हो। आपत् सुख र दुख सबैलाई पर्दै।

ख. यसरी हामी जस्ता युवा पुस्तामा यस्तो बुझाइ रहेपछि हामीकहाँ रहेका विकृति, विसङ्गाति, अन्धविश्वास, कुरीति हटाउन सकिन्दै। यसका लागि हामी जस्ता विद्यार्थी, युवा र शिक्षित वर्गले पहल गर्नुपर्दै। (४)

१५. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

क. दिइएको कवितांश पढी मैखिक उत्तर दिनुहोस् :

उकालीको चिसो पानी अंजुलीले खाउँला
देउरालीको विसौनीमा सुखेलीले गाउँला
वनभित्र दुझामाथि गाउलिन् गोठालिनी
गाईलाई बोलाउलिन् लाला, ओदी, निनी !

प्रश्नहरू

अ. माथिको कवितांशमा कस्तो परिवेशको चित्रण गरिएको

छ ?

आ. गोठालीले गाईलाई कसरी बोलाउछिन् ?

ख. दिइएको कथांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : सुवोध एक्कासि जुरुक्क उठनुभयो। मलाई गढेर आँखा तर्नुभयो तीर जस्तै बनाएर। सुइसुइनी जानुभयो। केही बोल्नुमैन। राती भइसकंका थिया। मुटुको स्पन्दन शान्त भयो। विजयोल्लासको बातावरण चारैतरफ फैलियो। छोराछोरी पलडमा सुतिसकंका थिए। यस्तो अनुभव गरें कि एउटा कालो पोलिन असत्यमाथि सत्यको चिसो पानी छन्याए जस्तो लाग्यो। धेरै समयदेखि पाकेको पिलो घाउ फुटेर सन्चो भए जस्तै ठानै। धाँटीमा वसौं भुन्डिएको दुझा खसेर हलुइगो भएको सम्मै। सुवोध अब कहिल्यै पनि मेरो घरमा नआइदेओस्।

प्रश्नहरू

अ. ममताको मन किन हलुइगो भयो ?

आ. ममता र सुवोधका विच मनमुटाउ हुनुको कारण के हो ?

१६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

क. कथामा पेशल र सतपालमध्ये कसको मुख्य भूमिका रहेको छ, तर्कसहित आफ्नो प्रतिक्रिया व्यक्त गर्नुहोस्।

ख. "जब शिक्षाको राम्रो विकास हुन्छ तब अन्धविश्वास, कुसंस्कार, कुरीति जस्ता कुरा निर्मल हुदै जान्छन्।" यस कथनलाई स्पष्ट पार्नुहोस्।

१७. कुनै एक प्रश्नको समीक्षात्मक उत्तर दिनुहोस् : (५)

क. आफ्नो दृढ सङ्कल्प पूरा गर्न मानिस जितिसुकै सङ्घर्ष गर्न पनि तयार हुन्छ भन्ने कुरा विरहिणी दमयन्ती कथाका आधारमा पुष्टि गर्नुहोस्।

ख. 'एक चिह्नान' उपन्यासमा नेपाली समाजको कस्तो अवस्थाको चित्रण गरिएको छ, वर्णन गर्नुहोस्।

१८. कुनै एक शीर्षकमा कम्तीमा २५० शब्दसम्मको निबन्ध लेख्नुहोस् : (५)

क. मेरो जीवनको लक्ष्य

ख. आजको नेपाल

ग. प्राचीनिक शिक्षाको महत्त्व

४

१. तलको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दको अक्षर संरचना र अक्षर सङ्कल्प देखाउनुहोस् : (३)

कोरोना भाइरसका कारण विश्वमा १८ कोरोडमध्या वडी मानिसमा कोरोना सङ्क्रमण भइसकंको छ। सबैभन्दा वडी

१. रुद्रेन मुलुकहरूमा सयक्त राज्य अमेरिका, भारत, रसिया, दंगेल, बेलायत, इटाली आदि हन्। (३)
२. शुद्ध गरी पुनर्नेष्वन गर्नुहोस् :
इन्यामा कोही पनि मित्र हैदैनन सबै शत्रु सबै वैरी नै हुन्छन्। झस्ते भन्दै अकारन नै कोहि शत्रु हृदैन माने, अकारण कोही क्षस्तैजो शत्रु हृदैन तर भगवान को निहु करि सजिलै पाइन्छ। (२)
३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (२)
- क. दिइएका अशबाट एकओटा पारिभाषिक शब्द र एकओटा अनुभवणात्मक शब्द पहिचान गरी वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस्। परीक्षणका निम्न प्रक्षेपण गरिएका कतिपय यानहरू अन्तरिक्ष मैं पनि हराउन सक्छन्। यानसर्गे हराएका अन्तरिक्ष यात्रीलाई मानिसहरू अहिले पनि भलमली सम्भने गर्दछन्।
- ख. दिइएको अनुच्छेदवाट एउटा उखान र एउटा दुका पहिचान गरी तिनलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस्। प्राकृतिक प्रकोप र विपत्तिका बेला सञ्चार माध्यममा तस्विर राख्नै समाज सेवाको धाक देखाउनेहरू वास्तवमा समाज सेवी होइनन्। राहत भन्दै उनीहरूले बाँडेका पोकापोकी साच्चै दुखिका लागि हातिको मुख्यमा जिरा जस्तै हुन्छन्। घरवास उठेका पीडितहरूको नाममा आफ्नो व्यवसाय चलाउनु राम्रो होइन भन्ने उनीहरूले कहिले बुझाउन्।
४. तलको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दको शब्दवर्ग पहिचान गर्नुहोस् : (३)
- मिठो कुराले सधैभरि राम्रो गर्दै भन्ने छैन। धेरै खायो भन्ने मिठाले पनि स्वास्थ्यमा हाति पुऱ्याउने हुंदा थोरै खानु राम्रो हो।
५. तलको अनुच्छेदवाट दुईओटा तत्सम शब्द र दुईओटा आगन्तुक शब्द पहिचान गरी लेख्नुहोस् : (२)
- सहरका तुलनामा ग्रामीण भेकतिरका प्रायः गरिव जनता आधुनिक सूचियावाट बजिचत रहेका छन्। तसर्य सरकारले यसतरफ पनि चासो दिई ग्रामीण क्षेत्रको विकासका लागि आवश्यक कदम चाल्नु पनै देखिन्छ।
६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (३)
- क. तलको अनुच्छेदवाट तीनओटा उपसर्ग व्युत्पन्न र तीनओटा प्रृथक्य व्युत्पन्न शब्द पहिचान गरी लेख्नुहोस् :
- गणतन्त्र आएपछि पनि नेपाली जनता चोरी, अशान्ति, हिसा, अपराध आदिका चपेटामा परि रहेकै छन्। अकारण नै निर्दोष एवम् चारिवान् नेपालीहरू पनि यस्ता गतिविधिवाट पीडित बनेका भेटिन्छन्।
- ख. तलको अनुच्छेदवाट तीन समस्त शब्द र तीन द्वित्व शब्द खोजी समस्त शब्दलाई विश्रह गर्नुहोस् र द्वित्व शब्दमा दोहोरिएको अश छुट्टियाउनुहोस् :
- दोबाटाको चौतारामा कहिले ठगाठाग गर्ने भाइमारा भेटिन्छन्, कहिले सिधामादा ठुलाइहरू भेटिन्छन् त कहिले घरघरमा दयुसन पढाउने पीताम्बर गुरु। त्यो चौतारो समाजका भद्र भन्नदर्मीले गफकफ गर्ने, आआफ्ना विचार आदान प्रदान गर्ने र गन्तव्यादा कुरा गरी मन बुकाउने साक्षा थलो पनि हुने गरेका छ।
७. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)
- क. लि, लाई, देखि, द्वारा, बाट, को, तो र मा विभिन्नको प्रयोग गरी आफ्नो परिवारको बयान गर्नुहोस्।
- ख. वाक्य दाचा महित वहुचन्तनाई एकवचनमा परिवर्तन गर्नुहोस्। कृषकहरू खतमा थिए। उनीहरूले तरकारी खेती गरेका छन्। उनीहरूको तरकारीमा किराहरू लाग्छन्। काला कागहरू त्याहाँ थाउँछन्।

८. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :
- क. पूर्ण भविष्यत कालको प्रयोग गरी चार वाक्यमा आफ्ना भविष्यको योजनावारे चर्चा गर्नुहोस्।
- ख. तलको अनुच्छेदमा दिइएका कर्तव्याच्यका वाक्यहरूलाई वाक्य ढाँचासहित कर्मवाच्यमा परिवर्तन गर्नुहोस् :
- मैले पुराना साथीहरूलाई भेटें। उनीहरूसँग भलाकुसारी गरे। मैले आफ्ना पढाइसम्बन्धी अनुभव उनीहरूलाई सुनाए। उनीहरूले आफ्ना अनुभव मलाई सुनाए।
९. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :
- क. तलका वाक्यलाई एउटै वाक्यमा संश्लेषण गर्नुहोस् :
- लतमायाले भात पकाइ रहेकी थिइन्। हर्ष नारान बुझेलमा आए। हर्ष नारान बेसरी हाँसे। लतमाया छक्क परिन्।
- ख. तलका वाक्यहरूको कथन परिवर्तन गर्नुहोस् :
- मौसमविद्युतलाई आज पानी पर्ने सम्भावना व्यक्त गरे। मैले भाइलाई विद्यालय नजान अनुरोध गरे। भाइले आफू विद्यालय जाने कुरा बतायो। मैले भाइलाई विद्यालय नपठाउन आमालाई आग्रह गरे।
१०. दिइएको अनुच्छेद पढी अन्त्यमा सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (५ × १=५)
- लोकतन्त्रमा सूचनामा माध्यमहरूको व्यवस्थापन कसले, कसरी गर्ने भन्ने विषयमा खास सैद्धान्तिक विवाद छैन ता व्यावहारिक प्रयोगमा भने विभिन्नता पाइएका छैन लोकतान्त्रिक देशहरूमा समेत प्रसारण माध्यमहरूको व्यवस्थापन सरकारका तर्फबाट हुने परिपाटी अझै पनि नभएको होइन तर छापामाध्यम भने प्रायः सरकारका तर्फबाट हुने परिपाटी अझै पनि नभएको होइन तर छापामाध्यम भने प्राय सरकारद्वारा सञ्चालित हुने गर्दैनन्। नेपालमा भने अहिले पनि छापामाध्यम सरकारले चलाइरहेको छ। लोकतन्त्रको पुनर्स्थापना हुनुभन्दा पहिले सूचना प्रवाहको परिपाटी नियन्त्रणात्मक र निर्देशनमुखी थियो। अपेक्षाकृत स्वतन्त्र रूपमा सूचना प्रवाहको दिन खोज्ने निजी क्षेत्रका माध्यमहरूसमेत सरकारका तर्फबाट वारम्बार प्रताडित र प्रतिवर्नित हुने अवस्था थियो। लोकतन्त्रको स्थापनाले यस परिपाटीमा व्यापक र आधारभूत परिवर्तन ल्यायो। परिणामस्वरूप निजी क्षेत्रका सञ्चार माध्यमहरू माथिको नियन्त्रित परिपाटी समाप्त गरे पनि सरकारी संस्थाहरूवाट सूचनाको प्रवाह गर्ने परिपाटीमा अपेक्षा गरेअनुसारको गुणात्मक परिवर्तन भने आउन सकेको देखिदैन जे जति परिवर्तन देखिन्छ त्यो व्यवस्थित र वैज्ञानिक सुधारक कारण नभएर व्यापक राजनीतिक परिवर्तनका कारण हुन पुगेको स्वभाविक परिणाम जस्ता मात्र अनुभव हुन्छ।
- प्रश्नहरू:
- क. लोकतन्त्रमा सञ्चारमाध्यमको व्यवस्थापन कसरी गर्ने उपयुक्त हुन्छ?
- ख. लोकतन्त्रको पुनर्स्थापना हुनुभन्दा पहिले सूचना प्रवाहको परिपाटी कस्तो थियो?
- ग. लोकतन्त्रको सञ्चार क्षेत्रमा कस्तो परिवर्तन ल्यायो?
- घ. नेपालमा सरकारीस्तरवाट के कस्ता सञ्चार माध्यमहरू सञ्चालित छन्?
- इ. 'प्रसारण माध्यम' र 'छापा माध्यम' को अर्थ के हो?
११. दिइएको अनुच्छेद पढी मुख्य मुख्य चारओटा बुँदा टिपोट गरी सारांश लेख्नुहोस् : (२+३=५)
- विश्व श्रम बजारमा घरेलु श्रम जसरी एउटा प्रमुख क्षेत्र बनेको छ। त्यसै गरी विकसित मुलुकहरूमा घरेलु श्रमलाई उच्च

महत्त्वका साथ लिएको पाइन्छ। यद्यपि यो अझै पनि त्यति धेरै सम्मानित पेसाका रूपमा स्थापित हुन भने सकिं रहेको छैन। जे होस, घरेलु श्रमिकको उपस्थितिले महिलाहरूलाई घर बाहिरको पेसा र क्षेत्रमा सहभागी र क्रियाशील हुने कुरामा विश्वभर नै धेरै योगदान गरेको छ। हाम्रै देशको सन्दर्भमा हेनै हो भने पनि महिलालाई घर बाहिरको उत्पादन, सेवामूलक पेसा र अन्य क्षेत्रको काममा सहभागी गराउन् घरेलु श्रमिकको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ। यसका आधारमा पनि के बुझन सकिन्छ भने समाजमा यी श्रमिकहरूको महत्वपूर्ण योगदान रहेको छ तर यहींनेर अर्को तितो वास्तविकता पनि छ। स्वयम् ती महिला वा पूरुषहरूले समेत घरेलु श्रमिकको त्यो महत्वपूर्ण योगदानलाई स्वीकार गर्न सकेको पाइदैन। अनि समाज र राज्यले पनि उनीहरूलाई श्रमिकको रूपमा स्वीकार गर्न नसकेको तथ्यलाई पनि यहींनेर उल्लेख गर्ने पर्छ। घरेलु श्रमिकको समस्या हाम्रो समाजमा खुला गोप्य (ओपन सेकेट) सत्यका रूपमा रहेको छ।

१२. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : (४)

- क. सेवा स्टेसनरी चौतारा, सिन्युपल्ट्योकले कक्षा ११ र १२ का विभिन्न पुस्तकहरू माग गर्दै काठमण्डप पुस्तक पसल, भोटाहिटी काठमाडौँलाई लेले व्यापारिक पत्र तथार गर्नुहोस्।

- ख. तपाईंले गाउँका कोही धनादृश्य व्यक्तिसंग लिएको पैसाको सावाँ व्याज तिर्ने वारेको तमसुक निर्माण गर्नुहोस्।

१३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : (५)

- क. नेपाल पर्यटक वर्षका अवसरमा पर्यटकहरूलाई आकर्षित गर्ने उद्देश्यले तपाईंको सहरमा सम्पन्न भएको सांस्कृतिक कार्यक्रमका सबै कुरा समेटी १५० शब्दसम्मको एउटा प्रतिवेदन तयार पार्नुहोस्।

- ख. 'सद्धीयता र विकास' शीर्षकमा १५० शब्दसम्मको टिप्पणी लेख्नुहोस्।

१४. कुनै एकको व्याख्या गर्नुहोस् : (५)

- क. प्रकृतिसित जुनु नै जीवनको रमाइलो हो भने भावलाई हायाकुलाले छोपेर नै म सुदूरपश्चिमको भ्रमणमा निक्लेको थिएँ। ख. सिर्जनशील युवाको सक्रिय सहभागितामा स्वदेशको विकास तीव्र रूपमा अधि बढ्छ। यसवाट परनिर्भरता घटन गई आन्तरिक संस्कृतिको विकास हुन्छ र राष्ट्रिय अर्थतन्त्र पनि सुदृढ हुन्छ।

१५. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : (४)

- क. दिइएको जीवनी अंश पढी साधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस्: हकिङले पृथ्वीमा आइपर्ने सम्भावित विपत्तिवाट वच्च मानव समुदायलाई वारम्बार सचेत गराउने गर्थे। उनले परमाणुयुद्ध, विश्वव्यापी तापक्रम वृद्धि, प्रकृति विरुद्धका मानवीय गतिविधिका कारण पृथ्वीमा मानव जीवन खतरामा रहेको वताएका छन्। यसैले यसतर्फ समयमै सचेत हुन आग्रह गरेका छन्। यस्तै उनले मानिसलाई कृत्रिम वृद्धिमत्तापूर्ण रोबोटको निर्माणमा सचेत हुनुपर्ने वताएका छन्। कृत्रिम वृद्धिमत्तापूर्ण रोबोट मानिसको दिमागका उपज हुन् तर यिनीहरूको स्मरण र विश्लेषणात्मक सामर्थ्य मानिसको भन्दा धेरै हुँदै गइरहेको छ। मानिसले गर्न सम्मै सबै काम यी यन्त्रहरू सजिलै गर्न सक्छन्। यसैले उनी कृत्रिम वृद्धिमत्ताले मानिसलाई नभई मानिसले कृत्रिम वृद्धिमत्तालाई नियन्त्रण गर्नुपर्ने मान्यता वारम्बार दोहोन्याइरहन्थ्ये।

प्रश्नहरू

- अ. पृथ्वीमा मानव जीवन खतरामा पर्नुका कारण के हुन्?

आ. हकिङले मानिसलाई किन कृत्रिम वृद्धिमत्तापूर्ण रोबोटको निर्माणमा सचेत हुन आग्रह गरेका हुन्?

ख. दिइएको कवितांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस्:

- मनैपर्द्ध भने पनि पर पुगी भरौं

- नभुझ्ने यो हिमालमा किन भुकी भरौं

- जति चद्यो उति बाँकी हिमचुली शिखर

- नदेखेको कुरा हेनै हामीलाई रहर।

प्रश्नहरू

- अ. माधिको कवितांशमा नेपालीको कस्तो मानसिकताको चित्रण गरिएको छ?

आ. नेपालीले हिमचुलीवाट कस्तो प्रेरणा प्राप्त गरेका छन्?

१६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

- क. ढिरिङ्को जीवन सङ्घर्षवाट के शिक्षा लिन सकिन्छ, आफ्नो विचार लेख्नुहोस्।

ख. ममताले सुवोधलाई परित्याग गरेर छोराछोरीसँग नै सम्पूर्ण जीवन सिवाका तपाईंलाई कस्तो लाग्यो, कथाका आधारमा विश्लेषण गर्नुहोस्।

१७. कुनै एक प्रश्नको समीक्षात्मक उत्तर दिनुहोस् :

- क. डाक्टर गोदतप्रसाद र सुरमान सुव्याका चरित्रमा पाइने समानता के के हुन्, 'एक चिहान' उपन्यासका आधारमा लेख्नुहोस्।

ख. "दुढ इच्छा शक्ति, ज्ञानशक्ति र क्रियाशक्तिका सामू शारीरिक रोग शक्तिहीन हुन्छ।" यस भनाइलाई पाठका आधारमा पुष्ट गर्नुहोस्।

१८. कुनै एकको कृषि क्षेत्रमा कम्तीमा २५० शब्दसम्मको निवन्ध लेख्नुहोस् :

- क. नेपालको कृषि क्षेत्रमा आधुनिकीकरणको खाँचो

- ख. धर्म र राजनीति

- ग. मेरो सपना: समृद्ध नेपालको परिकल्पना

५

विद्यार्थीले सकेसम्म आफै शब्दमा उत्तर दिनुपर्ने छ।

१. तलको अनुच्छेदमा रेखाउक्त गरिएका शब्दको अक्षर संरचना र अक्षर सङ्घर्ष्या देखाउनुहोस् :

विश्व गतिशील र परिवर्तनशील छ। समयअनुसार विश्व परिस्थिति परिवर्तन हुन्छन्। प्रत्येक दिन केही न केही नयाँ परिस्थिति र घटना सिर्जना हुन्छन्। हामीले यस्ता नयाँ घटना र परिवर्तनका वारेमा थाहा पाउनुपर्छ।

२. शुद्ध गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् :

फेरी निरासावादी मात्र वनेर के गर्ने वाच्नु छ, जिवन विताउनु नै छ नवदलिने एस समाज लाई एक धक्का दिएर वदल्नुपर्छ। नत्र यतिका पढेको के फाइदा भयो र।

३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

- क. दिइएको अंशवाट एकओटा पारिभाषिक शब्द र एकओटा अनुकरणात्मक शब्द पहिचान गरी वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस्। दाइजो, लिलक, वोक्सी छापडी जस्ता सामाजिक विकृतिले गाँजेको नेपाल समाज यन्त्रमानव जस्ता चामत्कारिक उपलब्धि हासिल गरिसकेको विश्वसंगै गतिशील हुन् जरुरी छ। अन्यविश्वासले ढुपकै ढाकेका कारण आशातीत प्रगति र रूपान्तरण हुन नसक्नु हाम्रै कमजोरी हो।

ख. दिइएको अनुच्छेदवाट एउटा उखान र एउटा दुम्का पहिचान गरी तिनलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस्।

- वुदा टेलिभिजनमा समाचार हेदाहेदै अचानक भनकक रिसाउदै फटफटाउनु हुन्छ । भन्नु हुन्छ, "यी नेताको भाषण सुनेर त भेरा कन्सिरी नै तात्खन् । नमच्चिने पिङ्को सय भद्रका भने भैं पिनीहरू पद र कुर्सीमा पुरोपछि देश र जनताको लागि केही गर्ने होइनन् । अहिले भने बढी फूर्ती लगाउँछन् ।
४. तलको अनुच्छेदमा रेखाइकन गरिएका शब्दको शब्दबर्ग पहिचान गर्नुहोस् : (३)
- भन्नेको हालखबर के छ नि ? काम गरेर धेरै पसिना चुहाएर न्यायसित पैसा कमायो तिमीहरूले ?
५. तलको अनुच्छेदबाट दुईओटा तत्सम शब्द र दुईओटा आगान्तुक शब्द पहिचान गरी लेख्नुहोस् : (२)
- सडकको माभकमा असहाय मेरो निरपानी रद्गाको सुन्दर शान्त र शालीन आलू घोडालाई आफ्नो भयानक पाइँगाले किचै मोटर अघि बढ्यो, अनि मेरो कानमा आवाज आयो ।
६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (३)
- क. तलको अनुच्छेदबाट तीनओटा उपसर्ग व्युत्पन्न शब्द र तीनओटा प्रत्यय व्युत्पन्न शब्द पहिचान गरी लेख्नुहोस् । विषम भूधरातलीय अवस्थिति, कमजोर भौगोलिक सरचना, अनियोजित बसोबास, जन घनत्व, उच्च जनसङ्ख्या वृद्धिदर, व्यापक गरिवी र अधिकाका कारण प्राकृतिक प्रकोपको दृष्टिले नेपाल निकै संबंदनशील अवस्थामा छ ।
७. तलको अनुच्छेदबाट तीनओटा समस्त शब्द र तीनओटा द्वित्व शब्द खोजी समस्त शब्दलाई विग्रह गर्नुहोस् र द्वित्व शब्दमा दोहारिएको अंश छुट्टियाउनुहोस् :
- लोकतन्त्रको मेरुदण्ड भनेकै निर्वाचन हो । नेताहरूमा कक्सको जनाधार के कस्तो छ भनी प्रमाणित गर्ने मापदण्ड यही नै हो । दोवाटोमा चर्को भाषण गर्ने, जनताका घरघरमा पुगी झूटो आश्वासन दिने, जनतालाई भैक्षणिका फसाइदिने, आल्तुफाल्तु कुरा गरेर समय खेर फाल्ने निलज्ज नेताहरूलाई निर्वाचनमार्फत बनवास पठाउन जनता कदापि चुक्दैनन् ।
८. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)
- क. तलको अनुच्छेदमा रेखाइकन गरिएका पदहरूको कारक पहिचान गरी लेख्नुहोस् :
- म घरबाट बाहिर निर्खै । मैले साथीलाई बोलाएं तर ऊ आएन । म वसमा चढौं । वस सडकमा गुदै थियो । वस रोकिएपछि मैले भ्यालबाट बाहिर हेरै । सडकका पेटीमा मानिसहरू जम्मा भएका थिए । केही मानिसहरू एक जना घाइतेलाई उठाउदै थिए । कसैले उसलाई मोटरसाइकलबाट ठक्कर दिएको रहेछ । एक जनाले आफ्नो मोबाइलडारा एम्बुलेन्स बोलाई सकेका रहेछन् । सबैले घाइतेलाई उपचारार्थ अस्पताल पुऱ्याए । सबैले घाइतेका लागि सबैदो सहयोग जुटाए । हिजोदेखि पानी परेकाले बाटो चिप्पो हुन गई दुर्घटना भएको रहेछ ।
९. तलको अनुच्छेदका वाक्यहरूलाई आवश्यक सुधारसहित मध्यम आदरमा परिवर्तन गर्नुहोस् :
- मेरो साथी किसान हो । ऊ ज्यादै परिश्रमी छ । उसले व्यर्थमा समय खेर फालको छैन । ऊ अहिले मत्स्यमालन व्यवसाय सञ्चालन गर्दै छ ।
१०. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)
- क. अपर्ण वर्तमान कालका चार वाक्यमा आफ्नो पढाइको वर्णन गर्नुहोस् ।
११. तलका अनुच्छेदका अकरण वाक्यहरूलाई करणमा परिवर्तन गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् :

- मेरा साथीहरू काममा गएनन् । काम नगर्नु राम्रो होइन । काम नगर्नेले सुख पाउदैन । जसले काम गर्दैन उसले दुई छाक राम्री खान पाउदैन ।
१२. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)
- क. तलका चारओटा जटिल वाक्यलाई आठओटा सरल वाक्यमा परिवर्तन गर्नुहोस् :
- किसानले बारी खन्यो अनि साग र काउली रोप्यो । बजारमा बेच्न लयो र आम्दानी गन्यो । घरमा टेलिभिजन र फोन पनि राख्यो किनभने उनीहरूलाई रहर लागेको थियो । टेलिभिजनमा स्वास्थ्यसम्बन्धी कार्यक्रम पनि आयो त्यसैले उनीहरूले ध्यानपूर्वक हेरिरहेका थिए ।
१३. अप्रत्यक्ष कथनमा परिवर्तन गर्नुहोस् :
- शिक्षकले भने- "गृहकार्य नगर्नेले दण्ड पाउँछ ।"
- आमाले छोरालाई भनिन् - "तिमीले विद्यालयमा दिएको गृहकार्य गन्यौ त ?"
- विद्यार्थीले भन्यो - "प्रधानाध्यापकज्यू के म भित्र आउन सक्छु ?"
- प्रदीपले भने - "नेपालीहरू स्वामिमानी छन् ।"
१४. दिइएको अनुच्छेद पढी अन्त्यमा सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (५ × १=५)
- आम सञ्चार क्षेत्रले वेहोर्नु परेका कठिनाई, भक्तेला र समस्या व्यग्रेत्ती छन् । लोकतान्त्रिक प्रणाली र गणतन्त्र नेपालको यस यात्रामा जस्तासुकै अप्यारा आए पनि निर्भीकता साथ अधि वद्धने प्रवृत्ति रहेकाले नै आमसञ्चारले राष्ट्रभित्र मात्रै होइन, वाह्य मुलुकवाट समेत निकै प्रशंसा वटुलेको छ । पत्रकारिताको विकासका दृष्टिले निश्चय नै विगतका तुलनामा फड्को मैर्दै विद्धिरहेको अवस्था छ तर कमी कमजोरी मेटिन नसकेको तितो सत्य पनि रहेकै छ । विशेषतः राष्ट्रिय मामिलामा आमसञ्चारको एउटै दृष्टिकोण अंगाल्ले परिपाटी नहुनु पीडादायी विषय हो । अन्य मुलुकका पत्रकारिताको मूल्याङ्कन गर्दा राष्ट्रिय स्वार्थ र राष्ट्रियताका विषयमा अलिकति पनि तल, माथि परेको देखिदैन । त्यहाँ राष्ट्रिय सन्दर्भमा प्रत्येक सञ्चारगृहले एउटै प्रवृत्ति अंगाल्लै आएका छन् । राष्ट्रिय मूल्य मान्यता तथा वैदेशिक नीतिलाई सबै सञ्चारमाध्यमहरूले एकै धारणासाथ सम्प्रेषण गरेको खण्डमा मुलुकभित्र राष्ट्रियता संवर्धन, प्रवर्धनतर्फ ठूलो योगदान पुग्नेछ र अन्तर्राष्ट्रिय समुदायलाई पनि नेपालप्रतिको दृष्टिकोण बनाउन गाहो पर्ने छैन । कतिपय सञ्चार माध्यमले समाचार सम्प्रेषण गर्दा स्रोत उल्लेख नगर्नाले भ्रम फैलने गरेको विसङ्गति त छैदै छ साथै समाचारमा निजी विचार समेत धुसाइ दिने प्रवृत्तिले स्वच्छ, निष्पक्ष पत्रकारिताको विकासमा तगारो तेस्याउदै आइरहेको छ । सबैधानिक मूल्य, मान्यता, आमसञ्चारका सिद्धान्त, पत्रकार आचारसंहिता आदिको सही रूपमा पालना हुन नसकिरहेको यथार्थ घाम जतिकै छर्लझाँ छ ।
१५. प्रश्नहरू:
- क. आम सञ्चारले प्रशंसा पाउनुको कारण के हो ?
- ख. लेखकले कुन करालाई पीडादायी भनेका छन् ?
- ग. विदेशी र स्वदेशी पत्रकारितामा देखिएको मूलभूत मिन्तता के हो ?
- घ. निष्पक्ष पत्रकारिताका लागि गर्नुपर्ने कार्य के हुन् ?
- ঠ. 'তিতো সত্য' র 'তগারো তেস্যাউন' পদাবলীকো আশয় কে হো ?

होइन। काम
ले दुई छाक
(४)

वाक्यमा
यो। वजारमा
र फोन पीने
टेलिमिजनमा
उनीहरूले

एको गृहकार्य
भित्र आउन

उत्तर
(५ × १=५)
र समस्या
पालको यस
साथ अधि
मात्रै होइन,
प्रकारिताको
फड्को माँदै
तको तितो
मसञ्चारको
विषय हो।

एप्प स्वार्थ र
अथ परेको
गृहले एउटे
न्यता तथा
धारणासाथ
संवर्धन,
समुदायलाई
। कतिपय
ख नगर्नाले
रमा निजी
प्रकारिताको
नेक मूल्य,
ता आदिको
म जतिके

११. दिइएको अनुच्छेद पढी मुख्य मुख्य चारबोटा बुदा टिपोट गरी
सारांश लेख्नुहोस् :

(२+३=५)

रिस कसैमाथि जाइ लाग्ने वा कसैलाई हानि नोक्सानी गर्ने
मानसिक प्रतिक्रिया हो। रिसाएको व्यक्ति खतरनाक र
डुरलाग्दो हुन्छ। रिस उठनाको मूल कारण निराशा हो। व्यक्ति
आफ्नो चाहना पूर्ति गर्ने वा आफ्नो लक्ष्य प्राप्ति गर्ने कोसिसमा
हुन्छ। लक्ष्य प्राप्तिमा कुनै वाधा उत्पन्न भएमा उसको चाहना
पूर्ति हुन सक्दैन र निराशा आउन्छ। निराशाले वाधकप्रति वा
आफैप्रति रिस उत्पन्न गर्दै। अतः निराशी भई रिसाएको व्यक्ति
सर्व प्रथम वाधा हटाउन वाधक माथि जाइ लान्छ। यसरी जाइ
लाग्दा पनि वाधा हटन सकेन भने भन अरु निराशा थपिन्छ।
आफ्नै अयोग्यता वा असमर्थतामा रिस उठन सक्छ। यस्तो
अवस्थामा व्यक्ति दुखी र शोकातुर हुन्छ। ऊ आफूले आफैलाई
धिकार्दछ। आत्महत्या तथा अन्य आफैलाई कष्ट दिने कार्य
यस्तै व्यक्तिबाट नै भएको देखिन्छ।

१२. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

(४)

क. रगतको अभावले विरामीहरू सङ्कटमा परेको कारण खुलाई
सर्व साधारणलाई रक्तदान गर्न अनुरोध गर्दै रक्त सञ्चार केन्द्र
काठमाडौंले तयार पार्ने एउटा सूचना लेख्नुहोस्।

ख. तपाईं कुनै कारण विशेषले आफ्नो चारित्रिक प्रमाणपत्र लिन
जान नसकेको खण्डमा साथीलाई उक्त चारित्रिक प्रमाणपत्र
पठाइदिनु भन्ने व्यहोराको मञ्जुरिनामा पत्र लेख्नुहोस्।

१३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

(५)

क. आफ्नो विद्यालयले आयोजना गरेको स्वास्थ्य शिविरको गतिविधि
समेटी १५० शब्दसम्मको प्रतिवेदन लेख्नुहोस्।

ख. 'रोजगारमूलक शिक्षाको खाँचो' शीर्षकमा १५० शब्दसम्मको
टिप्पणी लेख्नुहोस्।

१४. कुनै एकको व्याख्या गर्नुहोस् :

(४)

क. मेरा छोराछ्योरी मेरा लागि चन्द्र र सूर्य हुन्।

ख. आजको युग प्रतिस्पर्धाको युग हो, एकाधिकारको होइन। हामीले
राम्रा र उपयोगी बस्तुको उत्पादन गर्न सक्यै भने वजारको
समस्या हुदैन। विश्वव्यापीकरणको आजको युगमा नेपाली
संसारभर छारिएर रहेका छन्।

१५. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

(४)

क. दिइएको कथांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

कालोनिलो आकाशमा उत्तरतिर धुवतारा त्यसको दाहिनेतिर
साततारा र देवेतिर पाँच ताराका उज्याला तारामण्डलले
तिनलाई मोहित तुल्यायो। पूर्वेति पश्चिमतिर केही दक्षिणतिर
द्विन्कएको आकाशगङ्गा दमयन्तीका दृष्टिमा सङ्गीतमय हुन
थाल्यो। आकाश र पृथ्वी यस्ता सुन्दर छन्। तिनका विच आफू
एकली विरहिणी अवस्थामा अनुभव गरेर दमयन्ती कोमल मधुर
स्वरमा वियोग र पीडाको गीत गाउन थालिन्। कतिवेरसम्म
तिनले गीत गाइन्, तिनले आफै थाहा पाइनन्। आकाशमा

विस्तारै विस्तारै उभिएर आउदै पातला वादलले त्यो सुन्दर
आकाशलाई दमयन्तीका हृदयमा धूमिल तुल्याउदै लग्यो।

प्रश्नहरू

अ. माथिको अनुच्छेदमा कस्तो परिवेशको वित्रण गरिएको छ ?
आ. आकाश र दमयन्तीको हृदयका विच के समानता छ ?

ख. दिइएका नियात्रांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस्;
जोगवनीदेखि 'धरानसम्मको अलक्ष्य वाटालाई धिक्कार्दै र
भादगाउदेखि वाह्विसेसम्मको फराकिलो कालो वाटालाई सरापै
हामी ठसठस कनिरह्यैँ। सिंहदरवार अगाडिको चिप्सो वाटो
त्यहाँ थिएन, न त्यहाँ भैरवावाट वुट्वल जाँदा जस्तो तेसौं
सोफो वाटो नै थियो। त्यहाँ त चुच्चे दुझाहरू पहरामा
तेसिएका थिए काला रुखो क्यायामा कच्चिटिएर। पसिनाले
नियुक्त भिजेर हामी छ जना अभागी आकाशतर्फ
उचालिइरह्यैँ, उचालिइरह्यैँ।

निल आर्मस्ट्रॉडहरूलाई त्यति फिटफिटी परेन होला किनभने
चन्द्रमामा पुग्दा उनीहरूसित यथेष्ट वैज्ञानिक उपकरण उपलब्ध
थिए। हामी भने पानीसमेत नपाएर रोयैँ। निकै माथि पुरोपछि
दुइटा पानीका, कुला भेटिंदा स्वर्ग पुरेको अनुभव भयो।
मरुभूमिका यात्रीले एक्कासि मरुद्यान भेटे भैं हामी फुलेल
भयो।

प्रश्नहरू

अ. घनघस्याको उकालो चढाए अन्य विभिन्न ठाउंका
सकडलाई सराप्नुपर्ने कारण के हो ?

आ. निल आर्मस्ट्रॉडहरूलाई किन चन्द्रमामा पुग्न फिटफिटी
परेन ?

१६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

क. मरेपछि गरिने काजक्रिया र दानदक्षिणासम्बन्धी अष्टनारानको
विचारसंग तपाईंको सहमति वा विमति के छ, तर्कसहित
लेख्नुहोस्।

ख. मधुर उषाले चराहरूको कण्ठलाई जस्तै
त्यो आउने आशाले मेरो हृदयलाई कुत्कुत्याइसक्यो आमा !

१७. कुनै एक प्रश्नको समीक्षात्मक उत्तर दिनुहोस् :

क. 'एक चिह्नान' उपन्यासमा हर्षनारान र पुतली तथा नानीथकुर
रामखेलावन राउतका विचको विवाहवाट उपन्यासले के सन्देश
दिन खोजेको छ, स्पष्ट पार्नुहोस्।

ख. 'हामीलाई बोलाउद्धन् हिमचुली' कविताले दिएको सन्देश के हो,
समीक्षात्मक उत्तर लेख्नुहोस्।

१८. कुनै एक शीर्षकमा कम्तीमा २५० शब्दसम्मको निबन्ध
लेख्नुहोस्:

क. देशप्रतिको मेरो कर्तव्य
ख. पुस्तकालयको महत्त्व
ग. वन्यजन्तुको संरक्षण